

*Права
та обов'язки
пацієнта*

ЗМІСТ

Хто такий «пацієнт»?	4
Які права має пацієнт і як їх реалізувати?	4
Право на життя	4
Право на безоплатну медичну допомогу	4
Право на інформацію	14
Право на медичну таємницю	15
Право на чуйне ставлення, на дії і помисли, що ґрунтуються на принципах загальнолюдської моралі	20
Право матері або інших членів сім'ї перебувати з дитиною віком до 6 років, а також з тяжкохворою дитиною старшого віку, яка потребує материнського догляду, в лікувальному закладі	20
Право на допуск інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса, адвоката, священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду	21
Право на згоду на медичне втручання та право на відмову від медичного втручання	21
Право на свободу вибору	24
Право на відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди	26
Які обов'язки має пацієнт?	29
Обов'язок піклуватися про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян	29
Обов'язок проходити профілактичні медичні огляди і робити щеплення	29
Обов'язок надавати невідкладну допомогу іншим громадянам, які перебувають у загрозливому для життя і здоров'я стані	29
Обов'язок виконувати медичні приписи та правила внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я	30
Обов'язок отримувати медичну допомогу без своєї згоди чи згоди законного представника у невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю	30
Що робити, якщо Ваші права порушені?	30
Хто допоможе Вам захистити права?	33

ШАНОВНИЙ ЧИТАЧУ!

У Ваших руках брошура, підготовлена в «дружньому» для пацієнта/його законного представника форматі. У ній Ви зможете знайти відповіді на запитання, що турбують кожного, хто звернувся за медичною допомогою чи вже її отримує та бажає бути обізнаним з правовою інформацією у сфері охорони здоров'я. За допомогою цього порадника Ви дізнаєтесь про свої права як пацієнта та способи їх реалізації, про свої обов'язки та обов'язки медичного працівника, про можливі форми захисту прав, які Ви вважаєте порушеними. Видання містить зразки процесуальних документів, контактну інформацію, алгоритми Ваших дій за конфліктних ситуацій, а також законодавчі положення, на які слід спиратися при захисті прав. Сподіваємось, що це видання стане Вам у нагоді, слугуватиме профілактиці порушень, спонукатиме Вас активно відстоювати свої права.

ХТО ТАКИЙ «ПАЦІЄНТ»?

Пацієнт – це особа, яка:

може бути залучена як досліджуваний до клінічного випробування лікарського засобу¹;

звернулася за медичною допомогою та/або якій надається така допомога².

ЯКІ ПРАВА МАЄ ПАЦІЄНТ І ЯК ЇХ РЕАЛІЗУВАТИ?

Право на життя

ст. 27 Конституції України, ст. 281 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України):

Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Право на безоплатну медичну допомогу

ч. 3 ст. 49 Конституції України, ст. 284 ЦК України, п. «д» ст.6, п. «а» ст. 78 Закону України «Основ законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основ):

У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно.

Медичні і фармацевтичні працівники зобов'язані:

сприяти охороні та зміцненню здоров'я людей, запобіганню і лікуванню захворювань, надавати своєчасну та кваліфіковану медичну і лікарську допомогу;

¹ Абз. 25 розділу II Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 № 690.

² Стаття 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII.

безоплатно надавати першу невідкладну медичну допомогу громадянам у разі нещасного випадку та в інших екстремальних ситуаціях.

Медична допомога надається безоплатно за рахунок бюджетних коштів у закладах охорони здоров'я, з якими державою в особі уповноважених органів укладені договори про медичне обслуговування населення¹.

Кожен громадянин має право на безоплатне отримання у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медичної допомоги,

до якої належать:

- екстрена медична допомога;
- первинна медична допомога;
- вторинна (спеціалізована) медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я;
- третинна (високоспеціалізована) медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я;
- паліативна допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я².

¹ Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801XII (чинності набирає положення з 01.01.2015 р.).

² Стаття 8 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII.

Право на безоплатну медичну допомогу включає право на отримання лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах.

Перелік осіб, яким у разі амбулаторного лікування лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно¹:

✓ особи, яким передбачено безоплатний відпуск лікарських засобів згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²;

✓ особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною відповідно до Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»;

✓ особи, яким передбачено безоплатний відпуск лікарських засобів згідно із Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»³;

✓ пенсіонери з числа колгоспників, робітників, службовців, які одержують пенсію за віком, по інвалідності та у разі втрати годувальника в мінімальних розмірах (за винятком осіб, які одержують пенсію на дітей у разі втрати годувальника);

¹ Відповідно до Додатка 1 до Постанови Кабінету Міністрів України «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» від 17.08.1998 р. № 1303.

² Згідно з цим Законом, **право на безоплатне отримання лікарських засобів мають** учасники бойових дій; учасники війни; інваліди війни та прирівняні до них особи; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; інші особи, на яких поширюється чинність цього Закону (визначені у ст.10 Закону).

³ Згідно з цим Законом, **право на безоплатне отримання лікарських засобів мають** особи, які належать до 1, 2, 3 та 4 категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; потерпілі діти, визначені в п.1-6 ст. 27 Закону, та їх батьки; потерпілі діти, визначені в п. 7 ст. 27 Закону; потерпілі діти, зазначені у ст. 27 Закону, яким встановлено інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою.

- ✓ діти віком до трьох років;
- ✓ діти-інваліди віком до 16 років;
- ✓ діти віком до 18 років, які перенесли у 1988 році хімічну інтоксикаційну алопецію у м.Чернівцях;
- ✓ дівчата-підлітки і жінки з протипоказаннями вагітності, а також жінки, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, забезпечуються безоплатно засобами контрацепції відповідно до Національної програми планування сім'ї, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 1995 р. № 736.

Перелік осіб, при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості:

- ✓ інваліди I і II груп внаслідок трудового каліцтва, професійного або загального захворювання;
- ✓ інваліди з дитинства I і II груп;
- ✓ діти віком від трьох до шести років;
- ✓ особи, реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», які стали інвалідами внаслідок репресії або є пенсіонерами;
- ✓ особи, нагороджені знаком «Почесний донор України» та «Почесний донор СРСР» відповідно до Закону України «Про донорство крові та її компонентів».

Перелік категорій захворювань, у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби відпускаються безоплатно:

онкологічні захворювання	гематологічні захворювання
діабет (цукровий і нецукровий)	ревматизм

ревматоїдний артрит	пухирчатка
системний гострий вовчак	системні, хронічні, тяжкі за хворювання шкіри
сифіліс	лепра
туберкульоз	аддісонова хвороба
гепатоцеребральна дистрофія	фенілкетонурія
шизофренія та епілепсія	стан після операції протезування клапанів серця
гостра переміжна порфірія	вроджена дисфункція кори наднирників
муковісцидоз	тяжкі форми бруцельозу
дизентерія	гіпофізарний нанізм
стан після пересадки органів і тканин	бронхіальна астма
хвороба Бехтерева	міостенія
міопатія	мозочкова атаксія Марі
хвороба Паркінсона	інфаркт міокарду (перші шість місяців)
дитячий церебральний параліч	СНІД, ВІЛ-інфекція
гіпопаратиреоз	
психічні захворювання (інвалідам I та II груп, а також хворим, які працюють у лікувально-виробничих майстернях психоневрологічних і психіатричних закладів)	
післяопераційний гіпотиреоз, у тому числі з приводу раку щитовидної залози.	

Право на безоплатний відпуск лікарських засобів або відпуск лікарських засобів на пільгових умовах для зазначених категорій осіб здійснюється за таких умов:

- 1) безоплатний відпуск лікарських засобів провадиться лише **в разі амбулаторного лікування** основного захворювання, за яким хворим надано пільги;
- 2) відпуск здійснюється аптеками **за рецептами**, виписаними лікарями лікувально-профілактичних закладів за місцем проживання осіб;
- 3) особи, які обслуговуються у відомчих лікувально-профілактичних закладах, отримують ліки на безоплатній чи пільговій основі в аптеках, закріплених за цими закладами;
- 4) безоплатний відпуск лікарських засобів дітям-інвалідам віком до 16 років проводиться за рецептом лікарів незалежно від місця проживання цих дітей, але в межах області, Автономної Республіки Крим, м. Києва та Севастополя;
- 5) особи, які живуть з ВІЛ/СНІД, незалежно від основного захворювання, мають право на безоплатне отримання лікарських засобів за наявності будь-яких інших захворювань;
- 6) безоплатно і на пільгових умовах відпускаються лікарські засоби, зазначені в переліку лікарських засобів вітчизняного та іноземного виробництва, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.96 р. № 1071;
- 7) безоплатно лікарські засоби відпускають аптеки, з якими державою в особі уповноважених органів чи органом місцевого самоврядування укладено договори про відпуск лікарських засобів зазначеним категоріям осіб на безоплатній чи пільговій основі.

Що робити, якщо Вам відмовили в безоплатному наданні лікарських засобів?

Якщо Ви належите до перелічених вище категорій осіб, які мають право на безоплатне чи на пільгових умовах отримання лікарських засобів, однак в аптеці, з якою державою в особі уповноважених органів чи органом місцевого самоврядування укладено договір про відпуск лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах (далі – уповноважена аптека)*, від Вас вимагають оплати, Вам слід:

КРОК 1.

звернутись із заявою до завідувача уповноваженої аптеки із проханням дати письмову відповідь з обґрунтуванням причин незабезпечення ліками безоплатно чи на пільгових умовах.

КРОК 2.

звернутись із скаргою до Головного управління охорони здоров'я обласної державної адміністрації з проханням надати обґрунтоване пояснення з приводу невиконання зобов'язань щодо видачі ліків на пільгових умовах чи безоплатно аптекою, з якою державою чи органом місцевого самоврядування укладено договір про відпуск лікарських засобів на безоплатній та пільговій умовах переліченим категоріям осіб, а також вжити негайних заходів для відновлення порушеного права.

* На сьогодні не існує чітко встановленого законодавчого переліку аптечних закладів, з якими держава в особі уповноважених органів чи органів місцевого самоврядування, уклали такий договір. Громадянин може звернутись з інформаційним запитом про надання йому такої інформації безпосередньо до органів місцевого самоврядування чи місцевого органу виконавчої влади (наприклад, Головне управління охорони здоров'я державної адміністрації відповідної області).

До скарги додаєте копію відповіді завідувача аптеки та копію документа, що підтверджує Ваше право на безоплатне чи на пільгових умовах отримання ліків (посвідчення інваліда, учасника бойових дій, свідоцтво про народження тощо), а також копію рецепта лікаря.

Якщо зазначені звернення не допомогли Вам реалізувати право на безоплатне чи на пільгових умовах отримання лікарських засобів, Ви:

КРОК 3.

Звертаєтесь із скаргою до Міністерства охорони здоров'я України з проханням надати обґрунтоване пояснення з приводу невиконання зобов'язань щодо видачі ліків на пільгових умовах чи безоплатно аптекою, що з якою державою в особі уповноважених органів чи органом місцевого самоврядування укладено договір про відпуск лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах переліченим категоріям осіб, а також вжити негайних заходів для відновлення порушеного права та застосувати, в разі необхідності, засоби впливу до осіб, винних у порушенні права на безоплатне отримання ліків чи отримання ліків на пільгових умовах.

До скарги додаєте копії всіх зазначених вище документів, а також копію відповіді Головного управління охорони здоров'я.

Якщо й після цього Вам не вдалося отримати ліки безоплатно чи на пільгових умовах, Ви:

КРОК 4.

✓ Звертаєтесь із позовною заявою до суду з проханням зобов'язати аптеку, з якою державою в особі уповноважених органів чи органом місцевого самоврядування укладено договір про відпуск лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах визначеним категоріям осіб, забезпечити безоплатну чи на пільгових умовах видачу ліків, відшкодувати матеріальну та моральну шкоду за порушення Вашого права.

Ви можете відразу звертатись до суду без звернення до вищестоящого органу чи вищестоящої посадової особи, обираючи на власний розсуд найбільш оптимальну для себе форму захисту порушених прав!

Позовна заява повинна містити:

- ✓ найменування суду, до якого подається заява (позовна заява має подаватися до суду за місцезнаходженням аптеки);
- ✓ Ваше прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання чи місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв'язку;
- ✓ найменування відповідача (конкретної аптеки, що фінансується з державного чи місцевого бюджету та з якою державою укладено договір про відпуск лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах визначеним категоріям осіб, і в якій Вам відмовили у наданні лікарських засобів безоплатно чи на пільгових умовах), його місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку, якщо такі відомі;
- ✓ найменування третьої особи (якщо така є)*;

* Третьою особою у такому спорі буде відповідний уповноважений на те державний орган, який зобов'язаний був провести асигнування коштів з державного бюджету або Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи на рахунок цієї аптеки.

- ✓ зміст позовних вимог (про забезпечення громадянина лікарськими засобами безоплатно чи на пільгових умовах);
- ✓ ціну позову (моральна шкода – ___ грн; матеріальна шкода – ___ грн);
- ✓ виклад обставин, якими Ви обґрунтовуєте свої вимоги;
- ✓ зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину, наявність підстав для звільнення від доказування;
- ✓ перелік документів, що додаються до заяви.

Позовна заява повинна бути підписана та повинна містити дату її подання.

Ви також повинні додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб.

До позовної заяви додається документ, що підтверджує сплату судового збору.

Документи, які потрібно додати до позовної заяви:

- ✓ копія документа, що підтверджує Ваше право на безоплатне чи на пільгових умовах отримання ліків (посвідчення інваліда, учасника бойових дій, свідоцтво про народження тощо);
- ✓ копія рецепта лікаря;
- ✓ копії відповідей завідувача аптеки, Головного управління охорони здоров'я, Міністерства охорони здоров'я України.

Звільняються від сплати судового збору¹:

- ✓ позивачі – за подання позовів про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи;

¹ Відповідно до ст. 5 Закону України «Про судовий збір».

✓ позивачі – за подання позовів щодо спорів, пов'язаних з виплатою компенсації, поверненням майна, або за подання позовів щодо спорів, пов'язаних з відшкодуванням його вартості громадянам, реабілітованим відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»;

✓ особи, які страждають на психічні розлади, та їхні представники – за подання позовів щодо спорів, пов'язаних з розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги;

✓ інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;

✓ інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів I та II груп;

✓ позивачі – громадяни, віднесені до 1-ї та 2-ї категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;

✓ громадські організації інвалідів (спілки та інші об'єднання громадських організацій інвалідів), їх підприємства, установи та організації, громадські організації ветеранів, їх підприємства, установи та організації – за подання позовів, з якими вони звертаються до суду.

Право на інформацію

ст. 32, 34 Конституції України, ст. 285 ЦК України, п. “е” ст. 6, 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я:

Повнолітня фізична особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються її здоров'я.

Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного.

У разі смерті фізичної особи члени її сім'ї або інші фізичні особи, уповноважені ними, мають право бути присутніми при дослідженні причин її смерті та ознайомитись із висновками щодо причин смерті, а також право на оскарження цих висновків до суду.

Медична інформація – достовірна і своєчасна інформація про стан здоров'я пацієнта, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я, надана в доступній формі.

Медичні і фармацевтичні працівники зобов'язані надавати пацієнтові чи іншим компетентним суб'єктам медичну інформацію. Такими компетентними суб'єктами є:

✓ батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник (щодо інформації про стан здоров'я дитини, підопічного);

✓ інші члени сім'ї пацієнта¹ (у випадку, якщо вони дають дозвіл на медичне втручання пацієнтові віком від 14 до 18 років,

¹ Члени сім'ї – це особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання (ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї»).

окрім тих, хто належить до кола законних представників¹; а також у випадку отримання медичної інформації у зв'язку зі смертю пацієнта, в тому числі інформації про причини його смерті);

✓ інші фізичні особи, уповноважені членами сім'ї пацієнта (у випадку отримання медичної інформації у зв'язку зі смертю пацієнта, в тому числі інформації про причини його смерті);

✓ інші особи, уповноважені пацієнтом (представники за довіреністю чи за договором*);

✓ працівники судових і правоохоронних органів (у процесі здійснення дізнання, досудового слідства і судового розгляду справ);

✓ інші суб'єкти, яким законодавством передбачено право на отримання медичної інформації.

Якщо інформація про хворобу фізичної особи може погіршити стан її здоров'я або погіршити стан здоров'я батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників, які вимагають інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного, зашкодити процесові лікування, медичні працівники мають право дати неповну інформацію про стан здоров'я фізичної особи, обмежити можливість їх ознайомлення з окремими медичними документами.

¹ Законні представники – батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом (ст. 242 ЦК України).

* Договір доручення, договір про правову допомогу тощо.

Зразок запиту щодо доступу до персональних даних

Головному лікарю

_____ (найменування закладу охорони здоров'я)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (адреса закладу охорони здоров'я)

_____ (Ваші прізвище, ім'я, по батькові в родовому відмінку)

_____ (Ваша адреса)

Запит

З _____ 2012 р. до _____ 2012 р. мій неповнолітній син/дочка/підопічний, _____ (прізвище, ім'я, по батькові), перебував на лікуванні у _____ (найменування закладу охорони здоров'я).

Керуючись ч. 2 ст. 285 Цивільного кодексу України, ч. 2 ст. 39 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», відповідно до яких батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного, а також Рішенням Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г.Устименка), яким встановлено обов'язок лікаря на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм медичну інформацію (а саме свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі про наявність ризику для життя і здоров'я повністю і в доступній формі), ст. 2, 8, 16 Закону України «Про захист персональних даних», –

про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних з персональними даними, без зазначення мети запиту, крім випадків, установлених законом,

ПРОШУ:

1. Розглянути цей запит у передбачений законодавством строк.
2. Надати засвідчену в установленому порядку копію медичної документації, в якій відображено інформацію щодо надання Вашим закладом охорони здоров'я медичної допомоги моему сину/дочці/підопічному, зокрема:

- копію медичної карти стаціонарного хворого _____ № _____ у повному обсязі;
- довідку, що містила б інформацію про усі лікарські засоби, якими забезпечувався/забезпечувалася _____ під час стаціонарного лікування у Вашому медичному закладі у період з _____ 2012 р. до _____ 2012 р.;
- копію скерування _____ на лікування у _____
- _____
- _____
- _____

Додатки:

1. Копія свідоцтва про народження _____.

_____ 2012 р.

_____ (підпис)

Право на медичну таємницю

ст. 32, 34 Конституції України, ст. 286 ЦК України, ст. 39-1, 40, п. «г» ст. 78 Основ:

Фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні.

Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз і методи лікування фізичної особи.

Фізична особа зобов'язана утримуватися від поширення інформації про стан здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при медичному обстеженні пацієнта, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків або з інших джерел.

Медичні працівники зобов'язані дотримуватися вимог професійної етики і деонтології, зберігати лікарську таємницю.

Об'єкт (обсяг відомостей) лікарської таємниці становить така інформація:

- ✓ відомості про стан здоров'я пацієнта;
- ✓ відомості про хворобу;
- ✓ відомості про діагноз;
- ✓ відомості, одержані при медичному обстеженні;
- ✓ відомості про факт звернення за медичною допомогою;
- ✓ відомості про огляд та його результати;
- ✓ відомості про методи лікування;
- ✓ відомості про інтимну і сімейну сторону життя.

За умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки, передбачено кримінальну відповідальність (ст. 132 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» та ст. 145 КК України «Незаконне розголошення лікарської таємниці»).

Право на чуйне ставлення, на дії і помисли, що ґрунтуються на принципах загальнолюдської моралі

п. «Г» ст. 78 Основ, п. 2 ч. 1 Клятви лікаря:

Медичні працівники зобов'язані незмінно керуватися у своїх діях і помислах принципами загальнолюдської моралі, бути безкорисливим і чуйним до хворих, визнавати свої помилки, гідно продовжувати благородні традиції світової медицини.

Право матері або інших членів сім'ї перебувати з дитиною віком до 6 років, а також з тяжкохворою дитиною старшого віку, яка потребує материнського догляду, в лікувальному закладі

ч. 1 ст. 287 ЦК України, п. «к» ст. 6, 64 Основ:

При стаціонарному лікуванні дітей віком до 6 років, а також тяжкохворих дітей старшого віку, які потребують, за висновком лікарів, материнського догляду, матері або іншим членам сім'ї надається можливість перебувати з дитиною в лікувальному закладі із забезпеченням безплатного харчування та умов для проживання, виплатою допомоги з соціального страхування у встановленому порядку.

Право на допуск інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса, адвоката, священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду

ст. 287 ЦК України, ст. 6 Основ:

Фізична особа, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, має право на допуск до неї інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката.

Фізична особа, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, має право на допуск до неї священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду.

Право на згоду на медичне втручання та право на відмову від медичного втручання

ч. 3, 4, 5 ст. 284 ЦК України, ст. 2, 43 Основ:

Надання допомоги фізичній особі, яка досягла 14 років, провадиться за її згодою.

Повнолітня дієздатна фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, має право відмовитися від лікування.

У невідкладних випадках, за наявності реальної загрози життю фізичної особи, медична допомога надається без згоди фізичної особи або її батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника.

Згода на отримання медичної допомоги чи відмова від її отримання повинна бути:

1. ІНФОРМОВАНА

Пацієнту повинні бути надані медична інформація та відомості про необхідне медичне втручання, на підставі яких пацієнт і/чи законний представник ухвалює рішення про проведення чи відмову від проведення медичного втручання.

Медична інформація:

- ✓ стан здоров'я;
- ✓ сторія хвороби;
- ✓ мета запропонованих досліджень і лікувальних заходів;
- ✓ прогноз можливого розвитку захворювання;
- ✓ ризик для життя і здоров'я.

Інформація про необхідне медичне втручання:

- ✓ мета медичного втручання;
- ✓ тривалість медичного втручання;
- ✓ наслідки медичного втручання;
- ✓ альтернативні методи лікування захворювання;
- ✓ прогноз і ризик майбутнього медичного втручання.

2. ДОБРОВІЛЬНА

Забороняється чинити будь-який тиск на хворого чи на його законного представника в процесі ухвалення рішення про проведення чи відмову від проведення медичного втручання.

Згода на надання медичної допомоги може бути відкликана в будь-який час.

3. КОМПЕТЕНТНА

Право на відмову від медичного втручання мають особи, які набули повної цивільної дієздатності й усвідомлюють значення своїх дій і можуть керувати ними.

Право на згоду:

– щодо пацієнта віком до 14 років, а також пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним, **медичне втручання здійснюється за згодою їх законних представників;**

– особам віком від 14 до 18 років, а також особам, дієздатність яких обмежена, медичне втручання здійснюється **за згодою самого пацієнта та з дозволу батьків (опікунів, піклувальників, членів родини);**

– особам з повною цивільною дієздатністю медичне втручання здійснюється за їх згодою.

Не мають права давати відмову від медичного втручання:

✓ **особи віком до 18 років (якщо повна цивільна дієздатність не набута чи не надана особі у встановленому законом порядку швидше);**

✓ недієздатні;

✓ особи, цивільна дієздатність яких обмежена.

Згода пацієнта необхідна для застосування методів діагностики, профілактики та лікування.

У невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю хворого, згода хворого або його законних представників на медичне втручання не потрібна.

До невідкладних випадків належать ситуації, за яких наявні в сукупності такі фактори:

- ✓ реальна небезпека для життя людини;
- ✓ ця небезпека не може бути усунута за допомогою інших засобів, крім обраних лікарем;
- ✓ шкода, яка заподіюється при медичному втручанні, повинна бути менш небезпечною для хворого, ніж шкода, що може бути породжена патологічним процесом чи травмою, з приводу якого відбувається втручання.

Згода та відмова щодо проведення медичного втручання можуть бути надані, за загальним правилом, як в усній, так і в письмовій формах. Лікар має право взяти від пацієнта письмове підтвердження про відмову від медичного втручання, а при неможливості його одержання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків.

Право на свободу вибору

ч. 2 ст. 284 ЦК України, п. «д» ст. 6, ст. 34, 38 Основ:

Кожний пацієнт, який досяг 14 років і який звернувся за наданням йому медичної допомоги, має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги, та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій.

Кожний пацієнт має право, якщо це виправдано його станом, бути прийнятим у будь-якому закладі охорони здоров'я за своїм вибором, якщо цей заклад має можливість забезпечити відповідне лікування.

Складові права на свободу:

- 1) право на вільний вибір лікаря;
- 2) право на вільний вибір методів лікування відповідно до рекомендацій лікаря;
- 3) право на вільний вибір закладу охорони здоров'я;
- 4) право на заміну лікаря на вимогу;
- 5) право на лікування за кордоном у разі неможливості надання такої допомоги у закладах охорони здоров'я України.

У «пілотних» регіонах (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька області, м. Київ) пацієнт має право обрати лікуючого лікаря з надання первинної медичної допомоги.

Лікуючого лікаря з надання вторинної та третинної медичної допомоги визначає керівник закладу охорони здоров'я, в якому надається відповідна допомога, або уповноважена ним на прийняття відповідних рішень особа¹.

Крім того, на території цих регіонів вторинна, третинна медична допомога надається за направленням лікаря, служби швидкої медичної допомоги та, в разі направлення до клінік науково-дослідних інститутів, лікарсько-консультативної комісії обласних лікарень, спеціалізованих центрів відповідно до медичних показань².

¹ Згідно з Законом України «Про порядок реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві» від 07.07.2011р., Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України щодо реалізації Закону України «Про порядок реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві» від 05.10.2011 р. № 646 та «Про затвердження порядку вибору та заміни лікаря первинної медичної (медико-санітарної) допомоги та форм первинної облікової документації» від 04.11.2011р. № 756.

² Порядок організації медичного обслуговування та направлення пацієнтів до закладів охорони здоров'я, що надають вторинну (спеціалізовану) та третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу, затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.10.2011 р. №646.

Без направлення вторинна медична допомога надається пацієнтам:

- ✓ для отримання екстреної медичної допомоги (*за наявності гострих захворювань та станів, травм чи отруень або загострень хронічних захворювань, що потребують цілодобового інтенсивного лікування і догляду або цілодобової спеціалізованої медичної допомоги окремим категоріям пацієнтів (вагітним, родільям, породільям, новонародженим, дітям тощо); за необхідності в ізоляції за епідеміологічними показаннями*);
- ✓ за потреби в обслуговуванні лікарем акушером-гінекологом;
- ✓ для отримання стоматологічної допомоги;
- ✓ для добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію.

Без направлення третинна медична допомога надається пацієнтам:

- ✓ для надання екстреної медичної допомоги (у разі наявності високого ризику патологічних пологів; наявності гострих захворювань станів, що потребують термінового застосування високотехнологічних методів діагностики та лікування, які не можуть бути забезпечені в закладах вторинної медичної допомоги).

Право на відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди

п. «і» ч.1 ст. 6:

Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди.

Моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим

ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у приниженні честі та гідності фізичної особи.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення (цивільне правопорушення, злочин), глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення потерпілого його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди.

У позовній заяві слід детально прописати, яка саме моральна шкода завдана неправомірними діями відповідача, якими доказами це підтверджується (для прикладу, запис в медичній карті стаціонарного хворого про виклик лікаря-психіатра, документи, що засвідчують звернення до психолога).

Матеріальна шкода – це:

1) реальні збитки – втрати, яких зазнав пацієнт чи вимушений їх зазнавати для відновлення свого порушеного права: придбання лікарських засобів, протезування, лікування, діагностика, реабілітація, санітарно-курортне лікування, посилене харчування, сторонній догляд, поховання, спорудження надгробного пам'ятника;

2) упущена вигода – доходи, які пацієнт міг би одержати, якби його право не було порушено: неотриманий заробіток (дохід) внаслідок втрати чи зменшення загальної чи професійної працездатності.

Щоб підтвердити наявність матеріальної шкоди, Вам потрібно до позовної заяви додати копії фіскальних чеків, квитанцій на придбання лікарських засобів, здійснення протезування, оплати санаторно-курортного лікування та послуг з догляду за особою, що за медичним висновком потребує стороннього догляду, тощо, а також посвідчення про присвоєння групи інвалідності,

наказ про переведення на легшу роботу або про звільнення з роботи, а також довідку про доходи за період часу до моменту заподіяння шкоди здоров'ю та після заподіяння такої шкоди.

Стаття 1172 ЦК України передбачає відшкодування юридичною особою (у тому числі, закладом охорони здоров'я) чи фізичною особою шкоди, заподіяної їхнім працівником (медичним персоналом) під час виконання ним своїх трудових (професійних, службових) обов'язків. За таких обставин у позовній заяві про відшкодування шкоди відповідачем у справі буде роботодавець (заклад охорони здоров'я чи фізична особа-підприємець), а третьою особою – медичний працівник, діями якого заподіяно шкоду.

Інші права пацієнтів:

- ✓ право на повну інформованість і добровільну згоду на медико-біологічний експеримент;
- ✓ право на донорство крові та її компонентів;
- ✓ право на трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів як на спеціальний метод лікування;
- ✓ право на штучне запліднення та імплантацію ембріона;
- ✓ право на застосування методів стерилізації;
- ✓ право на добровільне штучне переривання вагітності;
- ✓ право на зміну (корекцію) статевої належності;
- ✓ право на незалежну медичну експертизу;
- ✓ право на правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я;
- ✓ право на оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я.

ЯКІ ОБОВ'ЯЗКИ МАЄ ПАЦІЄНТ?

Обов'язок піклуватися про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян

п. «а» ст. 10, 32 Основ

Обов'язок проходити профілактичні медичні огляди і робити щеплення

ч. 4 ст. 286 ЦК України, п. «б» ст. 10, 30, 31 Основ

Повнолітні дієздатні особи мають право відмовитись від профілактичних медичних оглядів та від профілактичних щеплень.

Щодо пацієнта віком до 15 років, а також пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним, профілактичні щеплення проводяться за згодою їхніх об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників.

Особам віком від 15 до 18 років, а також особам, визнаним судом обмежено дієздатними, профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації та за згодою об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників цих осіб¹.

Обов'язок надавати невідкладну допомогу іншим громадянам, які перебувають у загрозовому для життя і здоров'я стані

п. «в» ст. 10, 37 Основ

¹ Згідно з п.6 ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб».

Обов'язок виконувати медичні приписи та правила внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я

ч. 3, 4 ст. 34 Основ

Лікар має право відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення.

Лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму.

Обов'язок отримувати медичну допомогу без своєї згоди чи згоди законного представника у невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю

ч. 5 ст. 286 ЦК України, ч. 2 ст. 43 Основ

ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВАШІ ПРАВА ПОРУШЕНІ?

1. Звернутися за захистом до органів внутрішніх справ.

У відповідь на звернення громадянина органи внутрішніх справ не пізніше, ніж у триденний строк, зобов'язані прийняти одне з таких рішень: 1) порушити кримінальну справу; 2) відмовити в порушенні кримінальної справи; 3) направити заяву або повідомлення за належністю.

Якщо ж необхідно відібрати пояснення від окремих громадян чи посадових осіб, витребувати певні документи, то питання про порушення кримінальної справи чи відмову в її порушенні вирішується протягом **10 днів** з моменту отримання заяви про злочин.

2. Звернутися за захистом своїх прав до вищестоящої особи (службової особи закладу охорони здоров'я) чи до вищестоящего органу (відповідного управління охорони здоров'я, міністерства охорони здоров'я).

Підставами для звернення до зазначених органів є порушення права, відмова у реалізації права, заподіяння шкоди здоров'ю, встановлення факту таких порушень тощо.

Звернення може бути здійснене **усно на особистому прийомі** або **письмово шляхом подання відповідної заяви про забезпечення реалізації передбаченого законом права чи скарги про порушення певними медичними працівниками прав людини**.

Звернення громадян розглядаються і вирішуються у термін **не більше одного місяця** від дня їх надходження.

Ті звернення, які не потребують додаткового вивчення, розглядаються **невідкладно, але не пізніше 15 днів від дня їх отримання**.

Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють термін, необхідний для його розгляду, про що повідомляють заявника.

Загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, **не може перевищувати 45 днів**.

3. Звернутись за захистом своїх прав до суду

– **у порядку кримінального судочинства**, якщо пацієнт став потерпілим від злочину:

✓ **протягом 15 днів** з моменту проголошення рішення суду Ви можете **оскаржити** його, подавши апеляційну скаргу;

✓ **протягом 1 місяця** з моменту проголошення рішення апеляційного суду Ви можете **подати касаційну скаргу**.

– **у порядку цивільного судочинства**.

Кожен пацієнт має право звернутися за захистом свого права на охорону здоров'я, якщо вважає, що його було порушено внаслідок неналежного надання медичної допомоги (відповідно до ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України).

КРОК 1.

Подаєте позов до суду 1-ї інстанції:

Позов про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, заподіяної внаслідок скоєння злочину, а також в інших випадках порушення прав під час отримання медичної допомоги може пред'являтися до суду:

✓ за місцезнаходженням закладу охорони здоров'я, де така шкода заподіяна;

✓ за зареєстрованим місцем Вашого проживання чи перебування.

Подаєте апеляційну скаргу до суду апеляційної інстанції:

✓ апеляційна скарга подається через суд 1-ї інстанції, в якому розглядалася справа;

✓ апеляційна скарга подається протягом 10 днів з моменту проголошення рішення суду 1-ї інстанції.

Подаєте касаційну скаргу до суду касаційної інстанції:

✓ касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції;

✓ касаційна скарга подається протягом 20 днів з моменту проголошення рішення суду апеляційної інстанції.

ХТО ДОПОМОЖЕ ВАМ ЗАХИСТИТИ ПРАВА?

Організації, що надають безоплатну юридичну допомогу:

№ з/п	Назва організації	Контакти
1.	Всеукраїнська рада захисту прав і безпеки пацієнтів	01001, м. Київ, вул. Софіївська, 17, оф. 2, тел.: (044) 587-99-61 e-mail: info@medpravo.org, Rada_medsafty@ukr.net Медико-юридична служба: skorina@medpravo.org.ua Веб-сайт: http://www.medpravo.org.ua
2.	Юридична клініка економіко-правового факультету Донецького національного університету	83050, м. Донецьк, проспект Ватутіна, б. 1а, кв. 104 тел/факс: (062)337-93-84 e-mail: probono@elf.dongu.donetsk.ua

№ з/п	Назва організації	Контакти
3.	Всеукраїнський правозахисний рух «Гідність»	04211, м. Київ, вул. М. Залка, 4 тел/факс: (044)2325036 (044)3316477 e-mail: marina@gidnist.com.ua Веб-сайт: http://gidnist.com.ua/
4.	МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» Health Right International (Право на здоров'я) в Україні Проект «Координація послуг для дітей вулиці та вуличної молоді в м. Донецьку» Соціальні центри для дітей та молоді БФ «Карітас Донецьк» Центр для дівчаток та молодих жінок «Право на здоров'я»	01001, м. Київ, вул. Станіславського, 3, кв. 7 тел./факс: (044) 278 2358 83087, м. Донецьк, вул. Фоміна, 1 тел/факс: (062) 203 84 36 83023, м. Донецьк вул. Чернігівська, 6-а 03057, м. Київ, вул. Довженка, 2, кім.11 тел.: (044) 223 7165 e-mail: Olha.Martynyuk@healthright.org halyna.skipalska@healthright.org

№ з/п	Назва організації	Контакти
5.	Всеукраїнська громадська організація «Конгрес з безпеки медицини»	02098, м. Київ, вул. Шумського, 1-а, тел/факс: (044) 220-14-29 e-mail: moskovkom@mail.ru Веб-сайт: http://www.vkbm.org.ua/
6.	Херсонський обласний благодійний фонд «Мангуст»	м. Херсон, Суворівський р-н, вул. 49 Гвардійської дивізії, буд. 3, кв. 83 тел/факс: (0552) 27-90-42, 27-01-64 (0552) 27-90-88, 27-31-83 Веб-сайт: http://www.fond-mangust.org/
7.	Українська Гельсінська спілка з прав людини	04071, м. Київ, вул. Олегівська, 36, кімната 309 (3-й поверх) т/ф: (044) 417-41-18 Веб-сайт: http://helsinki.org.ua

№ з/п	Назва організації	Контакти
8.	Харківська правозахисна група	61002, м. Харків, вул. Іванова, 27, кв.4 тел. (057) 700 62 81 тел./факс: (057) 700 67 72 Громадська приймальня ХПГ (юридична консультація) тел.: (057) 700 62 81 тел./факс: (057) 700 67 72 поштова адреса: 61002, Харків-2, а/с 10397 Веб-сайт: http://www.khpg.org/
9.	Вінницька правозахисна група	21050, м. Вінниця, вул. Козицького, 54/1 тел.: (+380) 672 84 64 50 (+380) 432-67-05-04 e-mail: vpg@ukr.net Веб-сайт: http://www.vpg.org.ua/
10.	Всеукраїнська асоціація захисту прав пацієнтів «Здоров'я нації»	04114, м. Київ, вул. Вишгородська, 36-б тел.: 8(044) 332 21 87 e-mail: info@pacient.com.ua Веб-сайт: www.pacient.com.ua

№ з/п	Назва організації	Контакти
11.	Громадська організація «Молода про-світа»	м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 18 тел.: (0342) 540609 e-mail: molodaprosvita.if@gmail.com Веб-сайт: moloda-prosvita.if.ua
12.	Кримський республіканський благодійний фонд «Світ Криму»	м. Сімферополь, вул. Єнісейська, буд. 35 тел.: 571766
13.	Херсонський обласний фонд мило-сердя та здоров'я	325000, м. Херсон, вул. Фрунзе, 2, к.24 тел.: (0557) 24-60-03 факс: (0557)22-91-22 e-mail: fms@tlc.kherson.ua
14.	Молодіжний центр правових дослі-джень «Pro Вопо»	340050, м. Донецьк, проспект Ватутіна, 1А, к. 101 тел.: 38 (062) 337-90-32 e-mail: PRobono@dongu.donetsk.ua

№ з/п	Назва організації	Контакти
15.	Громадська організація «Інститут правових досліджень і стратегій»	Юридична адреса організації: 61005, м. Харків, вул. Іскринська, 33, к. 22 Адреса офісу: 61002, м. Харків, вул. Іванова, 27, к. 6/8, тел./факс: +38 (057) 600 6772 Адреса для листування: а/с 10397, м. Харків, 61002 e-mail: strategic.litigations@gmail.com
16.	Львівська обласна громадська організація «Львівський центр прав людини»	79016, м. Львів, вул. Яр. Мудрого, 1/4; e-mail: HR_centra@ukr.net
17.	Громадська організація «Центр захисту і відновного правосуддя»	61123, м. Харків, проспект Тракторобудівників, 85-Б, к.78 тел. : (057) 751-70-43 e-mail: timlawyer@inbox.ru
18.	Громадська організація «Київський правозахисний альянс»	02121, м. Київ, вул. Горлівська, 220, кв. 74 e-mail: vgalai@ukr.net

№ з/п	Назва організації	Контакти
19.	Громадська організація «Центр “Правус”»	33001, м. Рівне, вул. Ясна, 3 тел.: (0362) 43-00-63 e-mail: pravus@ukr.net
20.	Громадська організація «Нікопольський центр духовної та соціально-психологічної реабілітації «Відкриті двері»	53200, Дніпропетровська обл., м. Нікополь, вул. В. Усова, 34/37 тел.: (05662) 4 29 72
21.	Миколаївський місцевий благодійний фонд «Вихід»	Миколаївська обл., м. Миколаїв, центральний р-н, вул. Пушкінська, буд. 12, кв. 9А тел.: (0512) 670648
22.	Південний Український Центр з прав громадян в охороні здоров'я Лікарської асоціації Миколаївського регіону	54030, м. Миколаїв, вул. Адмірала Макарова, 1-А тел. (38 0512) 369 107 факс. (380512) 478 789

Видання здійснено
за фінансової підтримки
Міжнародного фонду
«Відродження»